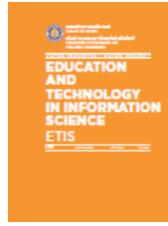

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

DERLEME MAKALE / LITERATURE REVIEW

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received: 19.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 16.01.2023

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Alıkcı, D. ve Sağlam, M. (2023). Kent arşivleri: Erzurum şehir arşivi örneği. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 28-35.

Kent Arşivleri: Erzurum Şehir Arşivi Örneği

City Archives: Example of Erzurum Archive

Dündar ALİKILIÇ^{1,*} , Mukaddes SAĞLAM²

1 Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, alikilic@atauni.edu.tr

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, mukaddessaglam25@gmail.com

*Sorumlu yazar (Corresponding): Dündar ALİKILIÇ

Öz

Küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan popüler (toplular) kültür kavramı, yerel kültür oluşumunu güçleştirmektedir. Yerel kültür oluşumunun engellenmesine yönelik faaliyetler, kültürel miras üzerinde çok ciddi problem teşkil etmektedir. Çünkü, toplumsal kimliğin kaybedilmesi ve yerel kültür unsurlarının yok edilmesi miras olarak bırakılacak bir kültürün oluşmasına neden olacaktır. Bunun yanı sıra küreselleşme ile birlikte gündeme gelen kültürel yozlaşma, kimlik erozyonu gibi konular, yerel kültürü koruyacak girişimleri zorunlu kılmaktadır. Yerel kültürel mirası koruyacak en önemli girişimlerden biri şüphesiz kent arşivleri oluşturmak olacaktır. Bir kentin tarihi, siyasi, ekonomik, sosyokültürel pek çok özelliğini yansıtan, kente özgü belge ve materyallerin bir araya getirilmesi suretiyle oluşturulan kent arşivleri, üstlendiği görev ve sorumluluk açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı, kentlerin toplumsal hafıza merkezi olan kent arşivlerinin önemini ortaya koymak ve kapsamlı bir koleksiyondan oluşan Erzurum Şehir Arşivi'ni ayrıntılı biçimde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda ele alınan çalışma, yerel kültürel mirasın korunmasında etkin rol oynayan kent arşivlerinin önemi, amaçları ve yapısal özellikleri ile Erzurum Şehir Arşivi'nin kuruluşu ve arşiv koleksiyonuna ilişkin temel bilgileri içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Kent arşivi, yerel kültür, Erzurum Şehir Arşivi

Abstract

The concept of popular (collective) culture, which emerged with the spread of globalization, makes the formation of local culture difficult. Activities aimed at preventing the formation of local culture constitute a serious problem on cultural heritage. Because the loss of social identity and the destruction of local cultural elements will lead to the absence of a culture to be left as a heritage. In addition, issues such as cultural degeneration and identity erosion that come forward with globalization make initiatives to protect local culture compulsory. One of the most important initiatives to protect the local cultural heritage will undoubtedly be to construct city archives. The city archives, which are established by bringing together city-specific documents and materials, reflecting many historical, political, economic and socio-cultural features of a city, are of great importance in terms of the task and responsibility they undertake. The aim of the study is to reveal the importance of the city archives, which are the social memory centres of the cities, and to examine in detail the Erzurum City Archives, which consist of a comprehensive collection. For this purpose, the study covers the importance, purposes and structural features of the city archives, which play an active role in the protection of local cultural heritage, as well as basic information about the establishment and archive collection of the Erzurum City Archives.

Keywords: City archives, local culture, the Erzurum city archives.

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Giriş

Kent, demografik durum, üretilen hizmet türü ve mekânsal yapı gibi belirgin niteleyici özelliklerinin dışında kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal vb. pek çok karakteristik parametrelerden müteşekkil canlı bir varlıktır (Koçak, 2011, s. 262). Kentler, kendine özgü tarihsel, sosyal ve kültürel birikim neticesinde vuku bulan maddî ve manevî toplumsal değerler ile parçası olduğu toplumun kimliğini tesis etmektedir (Yalçın, 2021, s. 130). Oluşturulan bu kimlik aynı zamanda kentin kültürel mirasına işaret etmektedir (Konakoğlu ve Bekar, 2021, s. 1193). Yerel kültürü şeffaf bir biçimde yansıtan kentler, kültürel mirasın varlıkları arasında önemli bir yere sahiptir (Negiz, 2017, s. 163). Kente özgü kültürel birikimin zaman içerisinde işlevselliğini yitirmemesi ve gelecek kuşaklara nakledilmesi aşamasında bir kaybın söz konusu olmaması ancak onun özenli bir şekilde muhafaza edilmesi ile mümkündür. Bu görevi üstlenen kurumlar arasında kent arşivleri önemli bir yere sahiptir. Kent arşivleri, kültürel birikimi gelecek kuşaklara aktarma vizyonu ve temel değerleri ile geçmiş ve gelecek arasında denge kuran bir zeminin oluşmasına kaynaklık etmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, kent arşivlerinin son derece mühim bir vazifeye sahip olduğu aşikârdır.

Teknolojik gelişmelerin hemen her disiplinde insan hayatını kolaylaştırıcı etkisi, arşiv koleksiyonlarının düzenleme ve sunma süreçlerinde de görülmektedir. Bilhassa, arşiv koleksiyonunun araştırmacıların istifadesine sunulması neticesinde hasıl olabilecek yıpranma, kopma gibi muhtemel olumsuzluklara tedbiren dijitalleştirme teknolojisi tercih edilmektedir (Devi, 2008, s. 180). Ancak teknolojik gelişmelerin bütünüyle kültürel mirasın korunmasında destekleyici rol oynadığını söylemek mümkün değildir. Zira, teknolojinin beraberinde getirdiği küreselleşme olgusu, toplumların yaşam tarzı, kültürü, alışkanlıkları üzerinde yadsınamaz düzeyde bir etkiye sahiptir (Kara, 2019, s. 109). Bu etki, yerel kimlik erozyonuna yol açtığı için kültürel mirasın mevcudiyetine ilişkin bir tehdit unsuru teşkil etmektedir (Melluish, 2014, s. 539). Durum, mantıksal kurgu çerçevesinde ele alındığında yerel kültürün yok olma tehlikesi ile kent arşivlerinin muhteviyatını oluşturan ve karakteristik özelliği olan materyallerin, zamanla üretilmemesinin arasında negatif yönlü bir korelasyon ilişkisinden bahsedilebilir.

Kültürel yozlaşma, kimlik erozyonu gibi millî kültürü tehdit eden küreselleşme öğelerine, diğer bir deyişle modern sömürgeleştirme çabalarına karşın yerel kültürü yaşatmak ve yerel kimliğe sahip çıkmak hususunda gerekli önlemler alınmalıdır (Aytekin ve Ateş, 2019, s. 1800). Yerel kültür varlıklarını koruma mükellefiyeti bulunan ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasında hayati öneme sahip olan kent arşivlerini yaygınlaştırmak, bu tür arşivlerin geliştirilmesi için gayret sarf etmek toplumsal görev ve sorumluluklar arasındadır. Bu yaklaşım doğrultusunda kaleme alınan çalışmanın temel amacı, yerel kültür temsilciliği vasfına haiz olan kent arşivleriyle alakalı ayrıntılı bir araştırma ortaya koymaktır.

Yerli ve yabancı literatür ışığında ikmal edilmiş olan çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kent arşivlerinin tanımı, önemi, kurumsal yapısı, oluşturulma süreci gibi teorik bilgiler yer almaktadır. Takip eden bölüm, kent arşivlerinin ülkemizdeki durumundan bahsetmektedir. Çalışmanın nihai aşamasında, kurulumu henüz tamamlanmış olan Erzurum Şehir Arşivi etrafında değerlendirilmektedir.

Kent Arşivi

Günümüzde şehir kelimesine muadil olarak kullanılan kent kavramının, etimolojik köken bakımından Soğd diline mensup olduğu bilinmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y). Eski Yunan ve Roma

uygarlığında kent, asayişini korumak maksadıyla duvar ve kalelerle sınırların belirlendiği, çizilen sınırlar içerisinde ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği teşkilatlı devlet topluluğuna verilen isimdir (Umur, 1974, s. 5'ten Es ve Ateş, 2010, s. 206'da aktarıldığı gibi). Arap toplumunda kent kavramının yerine kullanılan "medine", aydınlık, uygarlık, kale içerisinde olan yer manalarını taşımaktadır (Bıçakçı ve Yıldırım, 2018, s. 543). Farsça'da "şehir" olarak adlandırılan kavram, ticarî ve yönetsel faaliyetlerle ilgilenen aktif çalışan nüfusun çoğunluğu oluşturduğu büyük yerleşim yerleri için kullanılmaktadır (Küçükbaşcı, 2010, s. 441). Kent kavramının tarih boyunca toplumların sosyo-ekonomik ve idarî statüsü doğrultusunda farklı anlamların karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir (Kayacan vd., 2019, s. 680). Yapılan tanımlardaki müşterek nokta, tarım dışı ekonomik faaliyetler için bir araya gelmiş olan nüfusun yaşadığı yerleşim yeri olarak ifade edilebilir (Sarı ve Kındap, 2018, s. 40).

Kentler, içinde yaşayan toplumun maddî ve manevî değerlerini tümüyle yansıtan canlı bir organizma olarak varlığını sürdürmektedir. Kentlerin toplumdaki sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklerle doğrudan irtibatlı olması, sürekli bir devinim içerisinde olduğunun emaresi kabul edilmektedir (Güler vd., 2016, s. 91). Coğrafi konum, kültürel birikimler, geçmişte bina edilmiş ve günümüze ulaşmış mekânsal yapılar, toplumun örf, adet, gelenek ve görenekleriyle şekillenen yaşayış biçimi, kent profilini tanımlayan unsurlar arasında yer almaktadır (Önem ve Kılınçaslan, 2005, s. 116). Kente mahsus bu değerler, hususiyetle toplumsal kimliğin oluşumuna tesir etmekte ve bu durumun tabii bir sonucu olarak kentin kültürel mirasının teşekkül etmesinde kritik önemde bir role sahiptir (Kaypak, 2010, s. 375).

Kültürel mirasın tafsilatlı şekilde tarifi şöyledir: Bir toplumun sembolik anlam taşıyan, tarihi dokusunu yansıtan, sanatsal kıymeti olan, dönemin estetik anlayışını izhar eden, etnolojik veya antropolojik, sosyal ve bilimsel ehemmiyet arz eden değerler bütünüdür (UNESCO Glossary, 2009). Kültürel miras varlıkları, somut ve somut olmayan şekilde iki kategori altında ele alınmaktadır. Somut kültürel miras, toplumsal, kültürel, tarihsel ve sanatsal değer ifade eden, kuşaktan kuşağa aktarılan anıt, bina, müze koleksiyonu, arşiv materyali gibi fizikî olarak var olan eserlere mütedair bir muhteviyatı temsil etmektedir (Patra vd., 2022, s. 3135). Bu bağlamda, kent arşivleri sahip olduğu derme yönüyle somut kültürel miras kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşın somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurları arasında yerel kültürü aksettiren dil, sözlü gelenek ve anlatımlar, sahne sanatları, ritüeller, bayram etkinlikleri gibi öğeler yer almaktadır (Lenzerini, 2011, s. 107).

Kültürel miras, toplumun tarihi geçmişi, diğer kültürlerle etkileşimi, insanların yaşam biçimleri gibi sosyal ve toplumsal yapıya ilişkin dönem hakkında önemli bilgileri resmetmektedir (Rouhi, 2017, s. 7110). Bununla beraber, bireylerin geçmişleriyle olan bağlarını güçlendirerek toplumsal kimlik kazanmalarını sağlamakta ve sosyal değerlerin nesilden nesile taşınmasına yardımcı olmaktadır (Silva ve Roders, 2012, s. 4). Bu yönüyle değerlendirildiğinde kültürel miras, geçmişten geleceğe doğru yol alan ve çağdaş icaplar doğrultusunda şekillenen toplumsal değerlere hâkim bir surette gelişimi devam eden yapıya sahiptir. Süreklilik içerisinde gelişiminin devam etmesi hali, kültürel miras varlıklarının özelliklerine uygun biçimde korunması için devamlı bir çabayı gerekli kılmaktadır. Söz konusu gereklilik, kültürlerarası temasların artırılmasının toplumsal menfaatten ziyade, kültürel çeşitliliği yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı görüşünden ileri gelmektedir (Bird ve Stevens, 2003, s. 402).

Kültürlerarası temasların yoğunlaşması, küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan bir durumdur. Kültürlerin homojenleştirilmesine yönelik yapılan küreselleşme çalışmaları, kültürel manipülasyona neden olduğundan toplumların bu tahrifatı engelleyecek bilince ve güce sahip olmaları gerekmektedir (Ning, 2002, s. 112). Çünkü kültür, toplumsal kimliğin oluşumunda etkili olan anahtar kavramlardan biridir. Kültürün küreselleşme gibi çeşitli dış etkilerden kaynaklı korunamaması, toplumsal kimliğin varlığını tehdit edeceğinden konu üzerinde hassasiyetle durulmalı ve olası her tür probleme karşı önlem alınmalıdır (Sotshangane, 2002, s. 224). Özellikle, kültürel çeşitliliğin yoğun

olduğu kentlerde, kent ve toplum kimliğinin muhafaza edilmesi sürecinin kent arşivlerinin oluşumuyla kolaylaşacağı öngörülmektedir (Şeşen, 2016, s. 109).

Kent arşivleri, kentin tarihine ışık tutan bilgilerden güncel faaliyetlerine, coğrafi özelliklerinden gelenek ve göreneklerine kadar kente dair her tür bilgi ve belgenin araştırmacıların istifadesine sunulması görevini ifa etmektedir. Yerel kültür mirasını bir düzen dahilinde oluşturmak, korumak, erişime açmak ve gelecek kuşaklara aktarmak için çalışan kent arşivleri, yerel tarih ve kültür araştırmacıları için önemli araştırma merkezleridir (Ahmetbeyoğlu, 2010, s. 383).

Ülkelerin arşiv yapılarına ilişkin politikalarının değişiklik göstermesi ve yerellik özelliği bulunan arşivlerin şehir, bölge, eyalet, yerel gibi farklı kavramlarla adlandırılıyor olması kent arşivleri için kabul edilen genel geçer bir tanımın yapılamamasına neden olmaktadır. Kavramsal farklılıklar, arşivlerin bağlı bulunduğu idarî yapılar ve arşiv koleksiyonu üzerinde birtakım değişiklikleri beraberinde getirmektedir (Baydur, 2003, s. 264).

Ülkemizde kent veya şehir arşivi olarak kabul edilen bu arşiv türü, yerel yönetim birimleri (çoğunlukla belediyeler) tarafından üretilen ve arşiv değeri olan belgelerin muhafaza edildiği kurumlar olarak bilinmektedir (Keskin, 2010, s. 261). Yerel yönetim kuruluşlarının ürettiği dokümanların yanı sıra kentle ilgili yazılmış kitaplar, tezler, makaleler, gazeteler, haritalar, fotoğraflar, nadir eserler gibi belge grupları da kent arşiv koleksiyonunun kapsamında yer almaktadır. Kent arşivlerinin koleksiyonu, kurum arşivleri koleksiyonundan farklı olarak sağlama politikasına riayet etmek kaydıyla araştırmacı talebine veya ihtiyacına göre derlenebilmektedir. Koleksiyona dahil edilecek belge ve materyallerin opsiyonel biçimde seçilebilmesi kent arşivlerini, yapısal olarak kurum arşivlerinden ayırarak özel arşiv statüsüne taşımaktadır (Çiçek, 2010, s. 282).

Kent arşivi kavramı yerel tarih çalışmalarından bağımsız olarak ele alınamaz. 1870'li yıllarda başlayan yerel tarih yazıcılığı, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmelere binaen önem kazanmıştır. Belediyelerin kurulması, vilayet matbaalarının açılması, vilayetlerin idarî yapısı, nüfusu, coğrafi özellikleri gibi konuların bir araya getirildiği salnamelerin yayınlanması, seyyahların ziyaretleri bu gelişmeler arasında örnek gösterilebilir (Yalçın, 2013, s. 79). Bilinen ilk yerel tarih çalışmaları arasında; 1871 yılında İsmail Beliş Efendi'nin yazdığı Tarih-i Bursa ile Lamî Çelebi'nin yazdığı Şehrengiz-i Bursa, 1873'te Şakir Şevket tarafından kaleme alınan Trabzon Tarihi ve 1883'te Lütfi'nin hazırladığı Şam Tarihi yer almaktadır. 1928 Harf Devrimi'ne kadar kent tarihlerini konu alan altmıştan fazla çalışmanın yapıldığı bilinmektedir. Cumhuriyete geçtikten sonra açılan Halkevleri, kent tarihini anlatan çalışmaların sayısını ciddi manada artırmıştır. 1928'den 1955 yılına kadar yaklaşık 300 eserin yayınlandığı düşünülmektedir. Akademik çalışmalar ise genellikle 15. ve 17. yüzyıl tapu tahrir defterleri ve şerhiye sicilleri üzerine yoğunlaşmıştır (Aslan, 2000, s. 199).

Kent arşivlerinin ilk örnekleri 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanmıştır. 1806-1918 yılları arasında varlığını sürdürmüş bir Alman Devleti olan Bavyera Krallığı, 1887 yılında bilinen ilk kent arşivi örnekleri sayılabilecek altı ilçe arşivini oluşturmuştur (Tekath, 1996, s. 8'den Ahmetbeyoğlu, 2010, s. 380'de aktarıldığı gibi).

Ülkemizde ilk kent arşivi, 2004 yılında İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina tarafından Ahmet Piriştina Kent Müzesi ve Arşivi adıyla kurulmuştur (Akkaya, 2015, s. 505). Akabinde kurulan diğer arşivler şöyle örneklendirilebilir:

- Koç Vakfı Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM)
- Vital-i Hakko Kreatif (Güzel Sanatlar) Sanatlar Kütüphanesi
- Antalya Kent Müzesi ve Arşivi
- Bursa Kent Müzesi ve Arşivi
- Çorum Belediyesi Kent Arşivi
- Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi
- Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivi

- Giresun Kent Arşivi
- Denizli Kent Arşivi
- Bornova Kent Arşivi ve Müzesi
- Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi
- Erzurum Şehir Arşivi

Erzurum Şehir Arşivi

Erzurum Şehir Arşivi (ERŞA), 4 Ocak 2017 tarihinde Erzurum Teknik Üniversitesi (ETÜ) Senatosu kararıyla kurulmuş resmi bir arşivdir (Çamur, 2017). ETÜ Rektör Yardımcısı ve Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat Küçükuşurlu'nun çabalarıyla Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına bağlı bir birim olarak kurulan arşiv, 2022 yılı itibarıyla Büyükşehir Belediyesince tahsis edilmiş olan Erzurum Kalesi yanında bulunan iki tarihi konağa taşınmıştır. Hizmete açılması için faaliyetler yoğun biçimde devam etmektedir.

Erzurum Şehir Arşivi, 1. Dünya Savaşı sırasında yazılmış mektuplar, şehirde yapılan spor müsabakasının fotoğrafları vb. gibi Erzurum'un tarihini ve kültürünü ortaya koyan, yüz binden fazla arşiv belgesi, gazete, dergi, yıllık, fotoğraf, film gibi yazılı ve görsel materyalleri bir araya toplayarak Erzurum için ortak bir değer oluşturma amacını taşımaktadır. Ayrıca arşivdeki belge, gazete kupürü ve fotoğraflar dikkatli bir şekilde gözden geçirilerek yaklaşık 100 konu başlığı altında tasnif edilmiştir. Bunlar ERŞA'ya tahsis edilen konaklarda halkın hizmetine sunulacaktır. Bunlar arasında Erzurum'un sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel hayatı, spor faaliyetleri, geçmişte iz bırakanlar, dinî hayat, kadın ve çocuk, dernekler ve benzeri konular vardır. Söz konusu bu başlıklar en kısa zamanda sanal ortamda aktarılacak ve ersa.erkurum.edu.tr internet adresinde araştırmacıların ve ilgililerin dikkatine arz edilecektir. Gerek söz konusu konakta gerekse arşivin web sayfasında yabancı araştırmacılar için metinlerin İngilizce çevirilerine yer verilerek kullanıcı portföyünün genişlemesine katkı sağlayacak bir girişime en kısa zamanda başlanacaktır (Küçükoğlu, 2022).

1940'lı yıllarda Erzurum'da bulunmuş olan Cemaleddin Server Revrakoğlu, Erzurum'dan giderken, yaptığı çalışmalar sırasında toplamış olduğu 40 çuval dolusu belgeyi İstanbul'a götürmüştür. Bunlardan ancak bir kısmı Rahmetli Fahrettin Kırcıoğlu'dan Rahmetli Yunus Zeyrek'e, ondan da Erzurum Şehir Arşivi'ne intikal ettirilmiştir. Geri kalanların bir kısmı İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi ve Atatürk Kitaplığı'ndadır. Muhtemelen önemli bir kısmı da yurt dışındadır.

1829-1916 yılları arasındaki Rus işgalleri sırasında, Erzurum kütüphanelerindeki pek çok kitap Rusya'ya götürülmüş, bunlardan bir kısmı daha sonra İngiltere gibi ülkelere satılmıştır. Erzurum'un yaşamış olduğu işgaller, muhacirlik ve yangınlar sırasında pek çok belge yok olmuştur. Yakın zamanlarda, Erzurum'daki bazı resmi kuruluşlarda bulunan arşiv malzemesi, kâğıt yapılmak üzere SEKA'ya gönderilmiştir. Erzurum Şehir Arşivi, işte bunlardan arta kalan ve aslında önemli bir yekûn oluşturan belge ve dokümanları bünyesine almış ve böylece yok olmaktan kurtarmıştır (Çamur, 2017).

Arşiv koleksiyonunun büyük çoğunluğu bağış yoluyla oluşturulmuştur. Erzurum Şehir Arşivi'nin kurulmasını hızlandıran en önemli unsur, Abdurrahim Şerif Beygu'nun arşividir. ERŞA'nın kurulmasında önemli rol oynayan kişiler:

- Abdurrahim Şerif Beygu
- Dr. Şerif Soylu (torunları Ayşe İnci Şenel ve Atilla Soylu vasıtasıyla)
- Ahmet Somunoğlu (rahmetli kızı Hatice Somunoğlu vasıtasıyla)
- Ahmet Bahattin Doğusoylu
- Doç. Dr. Ali Servet Öncü
- Prof. Dr. Murat Küçükuşurlu

- Araştırmacı Yazar Naci Elmalı
- Araştırmacı Murat Türker Tüfekçi

Erzurum Şehir Arşivi koleksiyonundan örnekler:

- 1867’de yayın hayatına başlayan ve Anadolu’nun ilk vilayet gazetesi olan Envar-ı Şarkiye’den itibaren 1980’e kadar çıkmış olan yerel gazetelerin koleksiyonları,
- 1928-1990 yılları arasında çıkmış olan pek çok ulusal gazetede yer alan Erzurum’la ilgili haber ve makaleler,
- Erzurum Amerikan Konsoloslugu’nun raporları,
- Erzurum İngiliz Konsoloslugu’nun yıllık ticaret raporları,
- Rus askeri makamlarının hazırlamış olduğu 1889 yılına ait Erzurum Kalesi ve Tabyalarına ait raporlar,
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Milli Kütüphane, Hilal-i Ahmer Arşivi gibi çeşitli ulusal arşivlerde var olan Erzurum’la ilgili çeşitli defter ve belgeler,
- Osmanlı Döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında çıkmış olan Erzurum’la ilgili salnameler,
- Başta Trabzon, Kars ve Bayburt olmak üzere, Erzurum’a yakın pek çok şehre ait tarihi belgeler, raporlar ve gazeteler,
- Prof. Dr. Enver Konukçu Arşivi’ndeki bazı belge ve defterler,
- İngiliz arşivlerinde yer alan Erzurum’la ilgili belgeler,
- Çeşitli ulusal gazetelerin dijital kopyaları, Erzurum ile ilgili kitap ve makaleler

Yukarıda sayılan koleksiyonlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Örneğin Erzurumlu Araştırmacı Yazar Naci Elmalı, yılların emeği olarak biriktirdiği Erzurum dergileri koleksiyonunu Erzurum Şehir Arşivi’ne bağışlamıştır. Yine, yakın bir zamanda rahmetli olan Abdülhamit Turan’ın elindeki belgeler, vasiyeti üzerine oğulları tarafından Erzurum Şehir Arşivi’ne bağışlanmıştır. Bu belgeler arasında Erzurum’un tanınmış âlimlerinden Alvarlı Efe Hazretleri’ne ait orijinal mektuplar vardır.

Sonuç ve Öneriler

Arşivler bir toplumun geçmişi ile geleceği arasında köprü kuran ve kültürel birikimi gelecek nesillere taşıyan, olaylara ve zamanlara mana yükleyen önemli unsurlardan biridir. Böylesine önemli bir vazifeye sahip olan arşivler kendi içinde görev ve işlevlerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Özel arşiv grubunda yer alan kent arşivleri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Kente ait kültür, kimlik gibi kavramların korunmasında, aynı zamanda yerel kültürel mirasın aktarılmasında etkin rol oynayan kent arşivleri üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir. Zira küreselleşmenin kültür çeşitliğine olan yaklaşımı, kültürleri homojenleştirme çalışmalarından anlaşılacağı üzere olumsuzdur. Küreselleşmenin neticesinde tüm kültürleri eriterek, tek bir kültür etrafında toplanılması amacıyla yürütülen çalışmalar, kültürlerin varlığını tehdit etmektedir. Bu noktadan hareketle, kültürlerin koruyuculuğu görevini taşıyan arşivler ve özellikle yerel kültür öğelerini koruma vazifesi olan kent arşivlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Kent arşivleri ancak, geliştirdiği politikalar doğrultusunda alacağı önlemler ile uygulayacağı rasyonel kararlar sayesinde kültürel manipülasyonu engelleyebilecektir. Bunun yanı sıra yerel yönetimlerin üstlenmesi gereken bir diğer sorumluluk, toplumun bilinçlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasıdır. Bölge halkıyla iş birliği yapılması, kent arşivlerinin geliştirilmesi ve halk tarafından benimsenmesi noktasında büyük önem taşımaktadır.

Kent arşivleri yalnızca kurulum aşamasında değil, faaliyete geçtikten sonra da halk ile irtibatını güçlü tutmalıdır. Yerel gazetelerde veya varsa arşivin internet sayfasında düzenli aralıklarla arşivin

güncel durumu hakkında yazılar yazılması halkın, arşivle alakalı işleyişi takip etmesi adına gerekli olabilmektedir. Arşivin oluşturulmasında başlangıçtan tamamlanma aşamasına kadar edinilen deneyimler, yeni kurulacak arşivlere yol gösterici olabilmesi için sempozyum, söyleşi gibi organizasyonlarda paylaşılmalıdır.

Ülkemizde kent arşivlerinin kurulması bir hayli gecikmiş olmasına rağmen, son yıllarda kent arşivlerine olan ilgi artmış ve arşivler hızla kurulmaya başlanmıştır. Yeni kurulan arşivlerden olan Erzurum Şehir Arşivi'nin şehrin kültürel yapısını yansıtan, tarihine ışık tutan mühim bir koleksiyona sahip olması özellikle araştırmacılar için son derece sevindiricidir. Koleksiyonun internet üzerinden erişime açılması için yetkililer, yoğun bir biçimde çalışmalarını sürdürmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Ahmetbeyoğlu, A. (2010). Kent arşivlerinin tarih ve kültür araştırmalarındaki yeri. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi: Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 375-386). Detay Yayıncılık.
- Akkaya, M. A. (2015). A Research on awareness level of Ahmet Piriştina İzmir City Archive and the museum (Apikam) in the town, as the earliest form of Turkey. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 499-514. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48741/620089>
- Aslan, E. (2000). Yerel tarihin tanımı, gelişimi ve değeri. Z. A. Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih yazımında yeni yaklaşımlar küreselleşme ve yerelleşme* içinde (ss. 195-204). Tarih Vakfı Yayınları.
- Aytekin, H. ve Ateş, E. (2019). Küreselleşme ekseninde yeni kavramlar. *Turkish Studies*, 14(4), 1789-1804. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.39847>
- Baydur, G. (2003). Yerel araştırmalarda arşivlerin değeri. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 263-270. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/269>
- Biçakçı, H. ve Yıldırım, C. (2018). İslam uygarlığında kent ve kentleşme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 541-561. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/41200/444547>
- Bird, A. ve Stevens, M. J. (2003). Toward an emergent global culture and the effects of globalization on obsolescing national cultures. *Journal of International Management*, 9(4), 395-407. <https://doi.org/10.1016/j.intman.2003.08.003>
- Çamur, M. (2017, 13 Ocak). *Erzurum'a dair belgelere herkes ulaşabilecek*. Pusula Gazetesi. <https://www.gazetepusula.net/2017/01/13/erzuruma-dair-belgelere-herkes-ulasabilecek/>
- Çiçek, N. (2010). Şehir arşivlerinde sağlama politikası. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi: Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 278-296). Detay Yayıncılık.
- Devi, T. S. (2008). Impact of information technology on the societal archive: A case study of Manipuri manuscripts. *The International Information & Library Review*, 40(3), 179-184. <https://doi.org/10.1080/10572317.2008.10762779>
- Es, M. ve Ateş, H. (2010). Kent yönetimi, kentleşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Social Policy Conferences*, 48, 205-248. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/890/9892>
- Güler, T., Şahnağil, S. ve Güler, H. (2016). Kent kimliğinin oluşturulmasında kültürel unsurların önemi: Balıkesir üzerine bir inceleme. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 85-104. <https://dergipark.org.tr/en/pub/paradoks/issue/40191/478494>
- Kara, B. (2019). The impact of globalization on cities. *Journal Of Contemporary Urban Affairs*, 3(2), 108-113. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2018.4707>
- Kayacan, T., Özel, Y. ve Kayacan, B. (2019). Kente kazandırılan yeni yaşam alanları. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 16, ss. 679-687. <https://doi.org/10.31590/ejosat.592411>

- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19556/208658>
- Keskin, İ. (2010). Şehir arşivlerinin kurumsal ve toplumsal işlevleri. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi: Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 260-277). Detay Yayıncılık.
- Koçak, H. (2011). Kent-kültür ilişkisi bağlamında Türkiye'de değişen ve dönüşen kentler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 259-269. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48559/616610#article_cite
- Konakoğlu, Z. N. ve Bekar, İ. (2021). Kent kimliğinde kültürel miras yapıları: Trabzon örneği. *Social and Humanities Sciences Research*, 8(69), 1186-1195. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2423>
- Küçükbaşcı, M. S. (2010). *İslâm ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı (Cilt 38, ss. 441-446). <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehir#1>
- Küçükkoğlu, S. (2022, 12 Haziran). *Erzurum'un binlerce yıllık tarihi ve kültürü, şehir arşivi müzesinde sergilenecek*. <https://www.haberler.com/kultur-sanat/erzurum-un-binlerce-yillik-tarihi-ve-kulturu-sehir-15009976-haberi/>
- Lenzerini, F. (2011). Intangible cultural heritage: The living culture of peoples. *The European Journal of International Law*, 22(1), 101-120. <http://dx.doi.org/10.1093/ejil/chr006>
- Melluish, S. (2014). Globalization, culture and psychology. *International Review of Psychiatry* 26(5), 538-543. <https://doi.org/10.3109/09540261.2014.918873>
- Negiz, N. (2017). Kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğinde kültürel miras: Önemi ve değeri üzerine düşünmek. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 159-172. https://dergipark.org.tr/tr/pub/adibd/issue/56413/787570#article_cite
- Ning, W. (2002). Globalization and culture: The Chinese cultural and intellectual strategy. *Neohelicon*, 29, 103-116. <https://doi.org/10.1023/A:1020382106504>
- Önem, A. B. ve Kılınçaslan, İ. (2005). Haliç bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik. *İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama ve Tasarım*, 4(1), 115-125. http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_a/article/view/947
- Patra, I., Reddy, U., N.S., V. ve Pallathadka, L. K. (2022). Role of art conservation science in the study of tangible cultural heritage. *Journal of Positive School Psychology*, 6(3), 3134-3139. <https://www.journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/2095>
- Rouhi, J. (2017). Definition of cultural heritage properties and their values by the past. *Asian Journal of Science and Technology*, 8(12), 7109-7114. <https://www.journalajst.com/definition-cultural-heritage-properties-and-their-values-by-past>
- Sarı, V. İ. ve Kındap, A. (2018). Türkiye'de kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin analiz. *Sayıştay Dergisi*, 108, 39-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61564/919231>
- Silva, A. T. ve Roders, A. P. (2012). Cultural heritage management and heritage (impact) assessments. https://www.researchgate.net/publication/323783537_Cultural_Heritage_Management_and_Heritage_Impact_Assessments
- Sotshangane, N. (2002). What impact globalization has on cultural diversity? *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 1(4), 214-231. <https://dergipark.org.tr/en/pub/alternatives/issue/1722/20963>
- Şeşen, Y. (2016). Kent arşivi kültürü ihtiyacımız. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(1), 108-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48657/618834>
- Türk Dil Kurumu. (t.y). *TDK etimoloji* sözlüğünde. 12 Mayıs 2022 tarihinde [https://sozluk.gov.tr/adresinden erişildi](https://sozluk.gov.tr/adresinden-erisildi).
- UNESCO Glossary. (2009). *Framework for Cultural Statistics*. <http://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-heritage>
- Yalçın, E. (2021). Kent kimliği kavramının Üsküp ve Saraybosna çarşıları üzerinden değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 30(1), 127-148. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TkRRReU9URTBOQT09>
- Yalçın, Y. (2013). *Türkiye'de özel arşivlerin yeniden yapılandırılması: Kent arşivi modeli* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.